

Бергенева Н.С.¹, б.ғ.к., доцент, Абдибаттаева М.М.², т.ғ.д., доцент., Сатарбаева А.С.³, техника ғ.магистрі, Жуманова Г.С.⁴, х.ғ.к., Исанбекова А.Т.⁵ PhD
¹²³⁴⁵Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ.

КӘСІБИ ПРАКТИКА ӨТУ КЕЗІНДЕ ЖАЛПЫ ЖӘНЕ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация: Мақалада білім алушылардың кәсіби практикадан өту кезінде құзыреттіліктерін қалыптастыру, оқыту нәтижелерін бақылау мен бағалаудың, құзыреттілікті қалыптастырудың әдістері және формалары қарастырылған.

Түйін сөздер: кәсіптік практика, құзыреттіліктер, бақылау мен бағалаудың әдістері мен формалары, оқыту нәтижелері.

Бітірушінің құзыреттілік моделі білім беру бағдарламасының мақсаттары мен күтілетін нәтижелерін игеруге қатысты тұтынушылар (жұмыс берушілер, студенттер) мен университет (білім беру бағдарламасын (ББ) әзірлеуші) арасындағы өзара келісім болып табылады. Сол себепті, ЖОО студенттерінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыратын кәсіби практиканы ұтымды ұйымдастыру бағытындағы жоғары кәсіби білім беруде жұмыс берушілермен тығыз байланыс ерекше мәнге ие.

Бүгінгі таңда кәсіби білім берудің алдында тұрған өзекті міндет құзыреттілік тәсілді практикада жүзеге асыру болып табылады. Білім беру сапасы бітірушінің жеке және кәсіби өзін-өзі дамытуды жүзеге асыруын қамтамасыз ететін студенттердің құзыреттілігін қалыптастырумен байланысты. Білім беру міндеті жұмыстың мамандануы мен сипатына қарамастан, кез-келген бастаушы маманның іргелі жалпы білім алуы, жалпы техникалық және арнайы білімі болуы керек дегенді меңзеп отыр. Маман белгілі бір білім деңгейіне, дағдыларына ие болып қана қоймай, оларды кәсіби қызметте жүзеге асыра алуы тиіс.

Құзыреттілік дегеніміз - белгілі бір салада сәтті қызмет ету үшін білімді, дағдыларды, жеке қасиеттер мен практикалық тәжірибені қолдану мүмкіндігінің болуы.

Белгілі бір құзыреттіліктің қалыптасуы әрдайым белгілі бір пәннің немесе пәндер тобының дамуымен тікелей байланысты бола бермейді. Құзыреттіліктер студенттің оқу жұмысының барлық формаларын – жекелеген пәндер мен пәндер топтарын игеру, практикалардан өту, ғылыми-зерттеу жұмыстарын (ҒЗЖ) және өзіндік жұмыстарды орындау барысында бір-бірімен қатар және жиынтық түрде әзірленеді.

Кәсіби құзыреттер деп белгілі бір кәсіби қызметте бар дағдылар, білім және практикалық тәжірибе негізінде әрекет ету қабілетін түсінген жөн. Осылайша, құзыретті болу дегеніміз-белгілі бір жағдайда, оның ішінде стандартты емес жағдайда білімді, дағдыларды, тәжірибені қолдана білу, жеке қасиеттерді көрсету.

Жалпы және кәсіби құзыреттерді қалыптастыруды бүкіл оқу процесі кезінде, сонымен қатар кәсіпорындарда өндірістік практика кезеңінде жүзеге асыру қажет. Олардың құзыреттілік тәсілін ұйымдастырудың бір түрі - өндірістік практика болып табылады.

Өндірістік практика студенттердің теориялық және практикалық дайындығы арасындағы тығыз байланысты қамтамасыз етуге, оларға практикалық қызметтің бастапқы тәжірибесін беруге, кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру үшін жағдай жасауға арналған.

Өндірістік практика жоғары білім беру жүйесінде бірнеше функцияларды орындайды: 1) кәсіби даярлықты қалыптастыру; 2) студенттердің кәсіптік даярлықтың білім беру бағдарламаларын меңгеруінің тиімділігін арттыру, олардың еңбек нарығында құзыреттілік пен бәсекеге қабілеттіліктің оңтайлы деңгейіне қол жеткізу факторы; 3) студенттердің қалыптасуы мен дамуы, тұлғалық-кәсіби өзін-өзі анықтау үрдісін басқару құралы; 4) болашақ мамандарды әлеуметтік-кәсіби бейімдеу құралы.

«БВ11201- Қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі» мамандығы бакалаврының өндірістік тәжірибесінің мақсаты оқу процесінде алынған теориялық білімді бекіту, практикалық дағдыларды, құзыреттерді игеру және басқару мен ұйымдастырудың ұйымдастырушылық мәселелері бойынша озық тәжірибені игеру, өндірістік кәсіпорындарда, ТЖ қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы құзыретті органдарда еңбекті қорғау және экономиканың түрлі салаларында техника мен технологияның қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады.

Мамандық студенттерін практикалық оқыту- оқу практикасы мен өндірістік практикадан тұрады. Студенттерді практикалық даярлаудың үздіксіз жүйесіндегі бастапқы буын оқу практикасы болып табылады, оның келесі бағыттары бар:

- бастапқы практикалық тәжірибе беру;
- студенттердің практикалық кәсіби дағдыларын қалыптастыру;
- мамандық бойынша жалпы және кәсіби құзыреттілікті игерту.

Өндірістік тәжірибе студенттің бастапқы кәсіби тәжірибесін тереңдетуге бағытталған.

Ол үшін мына жұмыстарды жүргізу көзделуде:

- кәсіби қызмет түрлерінің әрқайсысы бойынша құрылған кәсіби модульдер аясында жалпы және кәсіби құзыреттерді одан әрі қалыптастыру;
- білім алушылардың өзіндік еңбек қызметіне дайындығын тексеру;
- бітірушілерді біліктілік жұмысын орындауға дайындау.

«Тұрақты даму бойынша ЮНЕСКО» кафедрасында «БВ11201- Қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі» мамандығы бойынша өндірістік тәжірибе бағдарламалары әзірленген. Барлық бағдарламалар оқу-бағдарламалық құжаттаманы әзірлеуге тартылатын жұмыс берушілермен келісілген. Жұмыс берушілер студенттерді өндірістік практикалардың барлық түрлерінен өткеннен кейін практикалық даярлықты аттестаттауға қатысады, түлектерді шығаруда мемлекеттік аттестаттау комиссиясының мүшелері болып табылады.

Оқытушылар мен кәсіпорындардың бірлескен жұмысы студенттердің әлеуметтік құқықтарын барынша толық қорғауды және түлектердің өмірдің жаңа әлеуметтік-экономикалық жағдайларына тез бейімделуін қамтамасыз етеді, оқу орнының білім беру кеңістігін кеңейтуге ықпал етеді, кадрлық қамтамасыз ету мәселелерін шешуге де қабілетті.

Заманауи кәсіптік білім беру бітірушіге тек білім көлемін ғана емес, қарқынды өзгеретін экономикалық жағдайда жұмыс істеуге дайын болуды қамтамасыз ететін құзыреттер жиынтығын да беруі керек. Өндірістік практикада қалыптасқан кәсіби құзыреттіліктерді қарапайым формула түрінде ұсынуға болады: құзыреттілік=білім+тәжірибе. Бұл ретте негізді құрып отырған студенттердің тәжірибесі – оқу практикасында және кәсіпорындарда өткен өндірістік практика барысында алған жаңа тәжірибесі.

Мамандық бойынша кәсіби құзыреттер бітіруші дайындалатын және әрбір кәсіби модуль шеңберінде қалыптастырылатын кәсіби қызмет түрлерімен тығыз байланысты. «Кәсіби қызмет және еңбекті қорғауды басқару» атты модулінің мысалында «БВ11201 - Қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі» мамандығы бойынша кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру мысалын қарастырайық.

Коды	Білім беру нәтижесінің атауы	Нәтижелерді бағалаудың негізгі көрсеткіштері
М-16	Әріптестермен бірігуге, ұжымда жұмыс жасауға дайындықты көрсету (ЖК);	- ұжымда және командада жұмыс жасау, әріптестермен, басшылықпен тиімді қарым-қатынас орнату; -команда мүшелерінің жұмысы, тапсырмалардың орындалу нәтижесі үшін өзіне жауапкершілік алу; -кәсіби қызметтегі технологиялардың жиі ауысу жағдайында бағдарлау; - электр тоғы соққанда, талып қалғанда, уланғанда, жараланғанда, соққы алғанда, күйіп қалғанда, қан кеткенде алғашқы көмек көрсете білу;

Коды	Білім беру нәтижесінің атауы	Нәтижелерді бағалаудың негізгі көрсеткіштері
	Өз қызметінде еңбек қорғау мен өнеркәсіптік қауіпсіздік бойынша нормативтік құқықтық құжаттарды қолдана білуді көрсету (КК);	<ul style="list-style-type: none"> - жұмыс орнында техника қауіпсіздігі жөнінде нұсқаулық жүргізу; - технологиялық үдерістердің қауіпсіз аймағын анықтау; - еңбек жағдайларының нормативтік құжаттарға сәйкестігін салыстыру;
	Еңбек қорғау мен техника қауіпсіздігін ұйымдастыру бойынша жұмысты, еңбек қорғау жөніндегі кабинет жұмысын, оның басты қызметтері мен міндеттерін, кәсіпорындағы еңбек қорғауды басқару жүйесінің жұмысын (КК);	<ul style="list-style-type: none"> - кәсіпорындағы тәуекелдерді талдау; - кәсіпорындағы еңбек қорғауды басқару жүйесін зерделеу; - қауіпсіздік техникасының типтік бұзушылықтарын анықтау; - ауысым басталар алдында жұмыс орнын тексеру және жабдықтың жарамдылығын анықтау;; - кәсіпорында жарақаттану мен кәсіптік аурулардың есебін жүргізу; - тәуекелдердің алдын алу бойынша іс-шараларды зерделеу.

ЖОО түлегінің осы құзыреттері жұмысқа орналасу кезінде негіз қалаушы болып табылады. Сонымен бірге, жас мамандардың теориялық дайындығы мен жұмыс берушінің нақты кәсіби міндеттерді шешуге дайындық деңгейіне қойылатын талаптары арасында айтарлықтай алшақтық бар. Сондықтан жоғары кәсіптік білімнің жұмыс берушілермен олардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру үшін жоғары оқу орны студенттерінің өндірістік практикасын тиімді ұйымдастыру бойынша өзара іс-қимылға бағдарлануы ерекше маңызға ие.

Өндірістік тәжірибеден өткеннен кейін ЖОО студентінде жеткілікті білім қоры жинақталады және қажетті құзыреттер қалыптастырылады. Құзыреттерді одан әрі ЖОО бітіруші нақты жұмыс орнында дербес қолданатын болады. Өндірістік тәжірибе студенттердің кәсіби құзыреттілігін толық көлемде қалыптастыруға ықпал етеді.

Әр түрлі типтегі кәсіпорындарда (ірі корпорациялар, мемлекеттік құрылымдар, кәсіпорындар, өндірістік нысандар және т.б.) өндірістік практикадан өтіп, студент болашақ мамандықтың негіздерімен танысып қана қоймай, сонымен қатар өзінің кәсіби мүдделерін қалыптастырады, яғни ол үшін қандай қызмет түрі қызықты және ол қандай бағытта дамуды қалайды. Демек, мамандық түлегі, әдетте, диплом алу кезінде өзінің кәсіби мүдделеріне нақты анықтайды. Практикадан өту кезінде студенттің тек кәсіби ғана емес, сонымен қатар электронды жабдықтармен және компьютерлік бағдарламалармен, соның ішінде Excel, Web-дизайн, Интернет, іскерлік қарым-қатынас негіздерін игерудің аспаптық құзыреттілігі қалыптасады. Практикадан өту кезінде командада жұмыс істей білу, көшбасшылық қасиеттер, стандартты емес жағдайларда жылдам шешім қабылдау қабілеті, белсенділік, дербестік және т. б. сияқты өте маңызды әлеуметтік-жеке құзыреттерді қалыптастыруға көп көңіл бөлінеді. Біздің студенттер өздерінің жеке қасиеттері ерекше атап өтілген жақсы жұмыс үшін бірнеше рет алғыс алды. Практикадан өтудің тағы бір маңызды ерекшелігі-студенттің ақпараттық өрісін қалыптастыру және пайдалы іскерлік байланыстар орнату. Студенттің практикадан өтуі туралы оң пікірлері оның кәсіби және жеке имиджі үшін жұмыс істейді, сонымен қатар білім беру мекемесі және толыққанды серіктес ретінде кафедраның, факультеттің және университеттің имиджін арттырады.

Бақылау мен бағалаудың формалары мен әдістері.

Білім беру процесінде оқыту нәтижелерін бағалау білім алушылардың білімі, іскерлігі, құзыреттілігі қандай екендігі туралы ақпаратты жинау және талдау болып табылады.

Нәтижелерді бақылаудың міндеті - білім беру бағдарламасын іске асырудың тиімділігін анықтау. Нәтижелерді бағалау жекелеген білім алушылардың білім беру бағдарламасын меңгеру серпінін көрсетеді, оқу процесін дараландыруға ықпал етеді. Бағалау-педагогикалық бақылаудың міндетті құралы.

Кәсіптік практиканы аяқтағаннан кейін біз оқыту нәтижелерін бағалау әдісін қолдандық: тапсырманы орындауды сараптамалық бағалау.

Сараптамалық бағалау бағаланатын нәтиже өлшенбейтін кезде қолданылады. Шешім сарапшылардың тәжірибесі мен түйсігіне негізделген. Сараптамалық бағалау деп білім алушы қызметінің куәліктерін (дәлелдемелерін) жинау және алдын ала белгіленген критерийлер негізінде осы куәліктерге қатысты пайымдау процесі түсініледі. Әдетте дәлелдемелердің келесі түрлерін ажыратады: 1. Тікелей-оқытушы (сарапшы) оны ести алады немесе көре алады, қызметті бақылай алады; өнімнің сапасын бағалай алады; сұрақтарға жауап ала алады; 2. Жанама: а) куәгерлік түсінік (тікелей немесе құжатталған); б) модельденген жағдай.

Студенттер ұйымдармен жасалған шарттар негізінде бағыт бойынша практикадан өтеді және өндірістік объектілерде оларға тәлімгерлер бөлінеді. Өндірістік практикадан өту процесінде студенттер жұмыс орындарында тағылымдамадан өтуші ретінде болады, сол арқылы кәсіпорындарда белгілі бір кәсіби құзыреттерді бекітеді. Әрбір студент өндірістік практика барысында өндірістік оқыту күнделігін жүргізеді, онда күн сайын барлық қызмет түрлерін жазады. Практика жетекшісі студенттің кәсіби қызметін және жұмыстың сапасын сипаттайды.

Практика аяқталғаннан кейін студенттер қорытынды бойынша есеп пен презентация дайындайды. Есеп беру дөңгелек үстел, пікірталас түрінде ұйымдастырылуы мүмкін.

Есеп практикадан өту орнынан мінездемені, мақсаттары, міндеттері мен қызмет түрлері, қалыптасқан құзыреттер нақты көрсетілген практика туралы тікелей есепті, сондай-ақ баспа және электрондық түрде орындалған жеке тапсырмалар жиынтығын қамтиды.

Практика бойынша есептер студентке оқу және өндірістік практикадан өту кезінде алған білімдерін, іскерліктері мен дағдыларын қорытындылауға мүмкіндік береді. Олар кәсіби өзін-өзі танудың дамуына ықпал етеді, кәсіби өзін-өзі анықтауды, алған мамандығының маңыздылығын түсінуді қамтамасыз етеді.

Дөңгелек үстел мен пікірталас білім алушыларды даулы мәселені, проблеманы талқылау процесіне қосуға және олардың өз көзқарасын дәлелдеу қабілетін бағалауға мүмкіндік беретін бағалау құралдары болып табылады.

Презентация-студенттің тақырып бойынша жинақталған ақпаратты таңдалған бағдарламада дайындалған слайдтар жиынтығы түрінде ұсынуы.

Практика бағдарламасына критерий және білім алушылардың нәтижелерін бағалау шкаласы енгізіледі. Бұл дегеніміз, тапсырманы оқығаннан кейін бағаланатын адам қандай тапсырманы орындау керектігін және максималды балл алу үшін қаншалықты жауап беруі керек екенін түсінуі керек.

Зерттеу нәтижелері көрсетуінше жоғары оқу орнының қабырғасынан шығатын түлекке білім беру процесі кезінде өндірістік практиканың сапасын жақсарту және санын арттыру қажет.

Практикалық оқыту, атап айтқанда, өндірістік практика студенттердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың негізгі құралдарының бірі. Онсыз нақты өндіріспен танысу, теориялық білімді бекіту, таңдалған мамандықтың дағдыларын игеру мүмкін емес.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Система оценки уровня сформированности компетенций и результатов обучения/ Методические рекомендации, Москва-Саратов, 2014-33 б.
2. Оськин С.В., Пястолова И.А. Способы оценивания знаний, умений и навыков на этапах формирования компетенций/ С.В.Оськин, И.А. Пястолова // Технические и

технологические системы Материалы VI международной научной конференции. 2014. Б. 372-379.

3. Оськин С.В. Методические рекомендации по процедуре оценивания знаний, умений, навыков и опыта деятельности, на этапах формирования компетенций: учебное пособие/2-е издание перераб. и доп.// С.В. Оськин.— Краснодар: ООО «Крон».- 2016.- 53 б.